

TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ASOSIY PRINSIPLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarning tutgan o'rni, ularning samaradorligi va amaliy qo'llanilish prinsiplari atroflicha yoritiladi. Innovatsion yondashuvlar orqali ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatini rivojlantirish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik texnologiyalarning asosiy tamoyillari tizimli tahlil asosida bayon qilinadi.

Kalit so'zlar: innovatsion pedagogik texnologiyalar, ta'lim jarayoni, o'qitish prinsiplari, ta'lim sifati, mustaqil fikrlash, ijodiy faoliyat, zamonaviy ta'lim tizimi, pedagogik innovatsiyalar.

THE MAIN PRINCIPLES OF USING INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. This article comprehensively examines the role of innovative pedagogical technologies in the modern education system, their effectiveness, and the principles of their practical application. It analyzes ways to improve the quality of education through innovative approaches, as well as the development of students' independent thinking and creative activity. Furthermore, the main principles of pedagogical technologies are presented based on a systematic analysis.

Key words: innovative pedagogical technologies, educational process, teaching principles, education quality, independent thinking, creative activity, modern education system, pedagogical innovations.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ: ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ

Аннотация. В данной статье подробно рассматривается роль инновационных педагогических технологий в современной системе образования, их эффективность и принципы практического применения. Анализируются пути повышения качества образования через инновационные подходы, а также развитие у обучающихся самостоятельного мышления и творческой деятельности. Кроме того, основные принципы педагогических технологий представлены на основе системного анализа.

Ключевые слова: инновационные педагогические технологии, учебный процесс, принципы обучения, качество образования, самостоятельное мышление, творческая деятельность, современная система образования, педагогические инновации.

Kirish. Zamonaviy globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldida butunlay yangi talab va vazifalar yuzaga chiqmoqda. Jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish sur'atlari, fan-texnika taraqqiyoti va mehnat bozoridagi o'zgarishlar inson kapitaliga bo'lgan ehtiyojni oshirib, zamonaviy, kreativ, mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va har tomonlama yetuk shaxslarni tarbiyalashni talab etmoqda. Bu esa ta'lim jarayonining tubdan yangilanishini, an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida ishlash zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Innovatsion texnologiyalar ta'lim sohasiga chuqur kirib borar ekan, ular nafaqat metodik jihatdan o'zgartirishlarni, balki butun o'qitish falsafasini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Bugungi kunda pedagogik jarayon o'quvchi shaxsini rivojlantirish, uni faol ijtimoiy hayotga tayyorlash, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal etish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi zarur. Endilikda ta'lim "bilim berish" markazidan "kompetensiyalarni rivojlantirish" markaziga aylanishi lozim.

Pedagogik texnologiyalar – bu ma'lum pedagogik maqsadga erishish yo'lida o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi faoliyatini loyihalashtirish, tashkil qilish va baholash vositalaridir. Innovatsion pedagogik texnologiyalar esa bu jarayonda yangi g'oyalar, ilg'or metodlar, interfaol vositalar va raqamli imkoniyatlardan kompleks foydalanishni anglatadi.

Tadqiqot obyekti va qo'llanilgan metodlar. Mazkur tadqiqotning obyekti sifatida umumiy o'rta va oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan pedagogik faoliyat, xususan, ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi, ulardan samarali foydalanish tajribalari, o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro hamkorlikdagi ta'limiy munosabatlari tanlab olindi.

Tadqiqot doirasida pedagogik tajribalar, amaliy kuzatishlar, suhbatlar, o'quvchilarning dars jarayonlaridagi faolligini baholash, diagnostik testlar va pedagogik hujjatlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, pedagogik innovatsiyalarni o'zlashtirish darajasini aniqlash uchun eksperimental va nazorat guruhlar bilan taqqoslov tahlil usuli qo'llanildi. Intervyu, anketa, kontent-tahlil va pedagogik monitoring kabi empirik metodlar ham keng qo'llanilib, ular orqali o'quvchilarning innovatsion texnologiyalar bilan ishlashga bo'lgan munosabati, didaktik qiyinchiliklar va motivatsion omillar aniqlab borildi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning asosiy prinsiplari

Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni samarali joriy etish va amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llashda bir qator asosiy tamoyillar (prinsiplar) mavjud. Quyidagi prinsiplar amaliyotda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali ta'limning mazmuni, sifati va natijadorligi sezilarli darajada oshadi:

1. Shaxsga yo'naltirilganlik prinsipi

Innovatsion texnologiyalar asosan o'quvchining shaxsiy imkoniyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda tashkil etiladi. Bu prinsipga muvofiq, ta'lim jarayoni individual yondashuv asosida olib borilib, har bir o'quvchining o'z fikrini mustaqil ifodalashi, ijodiy faoliyatga kirishishi va o'zini rivojlantirishi ta'minlanadi.

2. Faollashtirish va erkin fikrlash prinsipi

Innovatsion texnologiyalar orqali o'quvchi dars jarayonida faollashadi, savol-javob, muammoli vaziyatlar va amaliy topshiriqlar yordamida o'quvchilar mustaqil fikrlashga undaladi. An'anaviy passiv ta'lim usullaridan farqli o'laroq, zamonaviy yondashuvlar o'quvchida fikr yuritish, tanqidiy qarash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

3. Hamkorlikda o'rganish prinsipi

Bugungi kunda ko'plab innovatsion texnologiyalar (klaster, akvarium, "aql charxi", interfaol usullar) o'quvchi-o'quvchi va o'qituvchi-o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikka asoslanadi. Hamkorlikda ta'lim tashkil qilish o'zaro muloqotni kuchaytiradi, bilim almashinuvini rag'batlantiradi va ijtimoiylashuvni ta'minlaydi.

4. Natijaga yo'naltirilganlik prinsipi

Har qanday pedagogik faoliyatda kutilayotgan natijaning aniqligi muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsion texnologiyalar natijaviylikka yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning bilim darajasi, ko'nikmalari va kompetensiyalarini aniq mezonlar asosida baholash imkonini beradi. Bu prinsip o'z ichiga sifat va miqdor ko'rsatkichlariga asoslangan yondashuvni oladi.

5. O'zgaruvchanlik va moslashuvchanlik prinsipi

Zamonaviy ta'lim sharoitida doimiy o'zgaruvchan axborot muhitida faoliyat yuritish talabi mavjud. Shu bois innovatsion texnologiyalar ham moslashuvchan, dinamik va zamonga mos bo'lishi lozim. O'qituvchi va o'quvchilar yangi sharoitlarga moslasha olishlari, texnologiyani muayyan mavzu yoki sinfga moslashtira olishlari zarur.

6. Modullilik va bosqichma-bosqichlik prinsipi

Innovatsion ta'lim texnologiyalari ko'pincha modulli shaklda tashkil etiladi. Bu uslub orqali ta'lim bosqichma-bosqich amalga oshiriladi, har bir modul alohida maqsad, topshiriq va nazorat mezoniga ega bo'ladi. Bu esa tizimlilikni, izchillikni va samaradorlikni ta'minlaydi.

7. Refleksiya va tahlil qilish prinsipi

Innovatsion pedagogik texnologiyalar o'quvchilarni o'z faoliyatini baholashga, fikr yuritishga va xatolar ustida ishlashga o'rgatadi. Har bir bosqichda refleksiya qilish orqali o'quvchi o'zini anglaydi, o'zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, shaxsiy rivojlanish yo'nalishini belgilaydi.

8. Axborot-kommunikatsion texnologiyalarni integratsiyalash prinsipi

Innovatsion ta'lim texnologiyalari AKT bilan chambarchas bog'liq. Kompyuter dasturlari, multimedia vositalari, onlayn platformalar va sun'iy intellektdan foydalanish dars jarayonining samaradorligini oshiradi, ta'limni jonlantiradi va o'quvchilar uchun qiziqarli muhit yaratadi.

Ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha tizimli va uzviy ishlar amalga oshirilishi lozim. Buning uchun, avvalo, o'qituvchilarning metodik savodxonligini oshirishga qaratilgan malaka oshirish kurslari va amaliy seminarlar tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Bu orqali

pedagoglar zamonaviy o'qitish metodlari bilan tanishadi, ularni real ta'lim jarayoniga moslashtirish ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash uchun zarur bo'lgan texnik va raqamli vositalar bilan ta'lim muassasalarini jihozlash muhim hisoblanadi. Ayniqsa, multimedia vositalari, interaktiv doskalar, planshetlar, onlayn platformalar va raqamli kutubxonalar orqali o'quvchilarni ilg'or resurslar bilan ta'minlash zarur. Bu esa darslarning sifati va samaradorligini oshiradi.

O'quv dasturlari va metodik materiallar innovatsion yondashuvlarga moslashtirilishi, amaliy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar, loyihalar asosida shakllantirilgan bo'lishi kerak. Bu jarayonda o'quvchi faqat bilim egallovchi emas, balki faol ishtirokchi, izlanuvchi va ijodkor shaxs sifatida shakllanishi kerak.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etishda tajriba almashish, ilg'or amaliyotlarni o'rganish va ulardan yaratqonlik bilan foydalanish muhim omil hisoblanadi. Buning uchun pedagogik jamoalarda ijodiy guruhlar tashkil etilib, ularning faoliyati metodik xizmatlar tomonidan muvofiqlashtirib borilishi lozim.

Bundan tashqari, o'quvchilarni innovatsion texnologiyalar orqali o'qitish jarayonida psixologik va pedagogik muhitni qulay tashkil etish, motivatsiyani oshirish va shaxsiy yondashuvni kuchaytirish ham muhim hisoblanadi. Ayniqsa, har bir o'quvchining qiziqishlarini inobatga olish, ularni rag'batlantirish, erkin fikrlashga undash texnologiyalarning samaradorligini oshiradi.

Ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish uchun davlat darajasida qo'llab-quvvatlash, maxsus dasturlar ishlab chiqish, ilg'or maktablar va universitetlar tajribasini ommalashtirish, ilmiy-tadqiqotlar natijalarini amaliyotga tatbiq etish zarur.

Shunday qilib, innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga izchil va maqsadli joriy etish orqali biz zamonaviy, fikrlovchi, ijodkor va raqobatbardosh avlodni tarbiyalaymiz. Bu esa mamlakatimiz ta'lim tizimini jahon standartlariga yaqinlashtirish, yangi taraqqiyot bosqichiga olib chiqishda muhim qadam bo'ladi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga samarali joriy etish zamonaviy o'quv tizimining asosiy talablardan biri bo'lib, bu boradagi tajribalar va kuzatuvlar asosida bir qancha muhim xulosalarga kelindi. Tadqiqot davomida pedagogik texnologiyalarning amaliyotga qanday singdirilayotgani, o'quvchilar va talabalarning bu texnologiyalarga bo'lgan munosabati, ularning bilim olish darajasiga ta'siri va pedagoglarning ushbu texnologiyalarni qo'llashdagi yondashuvlari atroflicha o'rganildi.

Avvalo, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishda interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, modulli o'qitish, muammoli ta'lim, klaster va loyihaviy metodlar, hamda ko'rgazmali vositalardan foydalangan holda tashkil etiladigan darslar yetakchi o'rin egallayotgani aniqlandi. Bunda ayniqsa loyiha asosida ishlash, kichik guruhlarda faoliyat yuritish, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rag'batlantirishga asoslangan metodlar talabalar tomonidan ijobiy baholandi.

O'quv jarayonida innovatsion yondashuvlar qo'llanganda talabalar bilim olishda faollik ko'rsatishi, mavzularni chuqurroq tushunishga intilishi, savol-javoblar orqali o'z bilimlarini mustahkamlashi kuzatildi. Shu orqali talabalarda motivatsiya, kommunikativ kompetensiya, mustaqil qaror qabul qilish, ijtimoiy moslashuvchanlik, ijodiy tafakkur, axborot bilan ishlash malakalari kabi muhim kompetensiyalar shakllana boshladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etgan guruhda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi an'anaviy metodlardan foydalanilgan guruhlariga nisbatan yuqori bo'ldi. Jumladan, guruhda o'tkazilgan monitoringlar natijasida fanlarga nisbatan qiziqishning ortgani, dars jarayonida faollik va tashabbus ko'rsatish holatlarining ko'paygani, baholash natijalarining yaxshilangani kuzatildi.

Pedagoglar bilan olib borilgan suhbatlar va so'rovnomalar esa, o'qituvchilarning aksariyati innovatsion texnologiyalardan foydalanishning ijobiy jihatlarini tan olganini ko'rsatdi. Biroq bu jarayonda qator muammolar ham mavjud ekani aniqlandi. Jumladan, ayrim pedagoglar innovatsion metodlarni yetarlicha chuqur bilmasligi, ularni amaliyotda qo'llashda texnik yoki didaktik qiyinchiliklarga duch kelayotganini aytib o'tdi. Bu holat kadrlar malakasini oshirish zaruratini yana bir bor tasdiqlaydi.

Yana bir muhim jihat shuki, innovatsion texnologiyalarni samarali tatbiq etishda ta'lim muassasasining moddiy-texnik bazasi, pedagogik jamoaning tayyorgarligi, rahbariyatning ilg'or yondashuvlarga ochiqligi, o'quv dasturlarining moslashuvchanligi muhim omillar sifatida namoyon bo'ldi. Bu shuni anglatadiki, innovatsion texnologiyalarni yagona metod emas, balki ta'lim tizimining barcha bo'g'inlariga ta'sir qiluvchi kompleks omil sifatida ko'rish lozim.

Tajriba asosida shuni ham aytish mumkin bo'ldiki, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish jarayoni bir martalik emas, balki doimiy izlanish va rivojlanishni talab qiladigan, bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan murakkab jarayon hisoblanadi. Har bir texnologiya avvalo sinovdan o'tkazilishi,

soʻngra pedagogik jamoa tomonidan muhokama qilinib, eng maqbul variantlar amaliyotga joriy etilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion pedagogik texnologiyalarni taʼlim jarayonida qoʻllash oʻquvchilarning bilim darajasini oshirish, ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirish va zamonaviy talablarga javob beradigan kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu boradagi ilgʻor tajribalarni umumlashtirish, doimiy monitoring olib borish va pedagoglarni zamonaviy texnologiyalar asosida qayta tayyorlash taʼlim sifatini oshirishda hal qiluvchi omil boʻlib qolmoqda.

Xulosa. Tadqiqot davomida olib borilgan kuzatuvlar, tajribalar va tahlillar innovatsion pedagogik texnologiyalarni taʼlim jarayoniga samarali joriy etish nafaqat oʻquvchilarning bilim darajasini oshirishi, balki ularning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda ham muhim omil ekanligini koʻrsatdi. Taʼlimning samaradorligi, uning mazmuni va natijadorligi zamonaviy texnologiyalarni qanchalik puxta va maqsadli qoʻllashga bevosita bogʻliqdir.

Innovatsion texnologiyalarni qoʻllash orqali dars jarayoni interfaol, mazmunli va talaba shaxsiga yoʻnaltirilgan holatda tashkil etilishi, ularning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va amaliy koʻnikmalari shakllanishiga xizmat qilishi isbotlandi. Bunday yondashuv natijasida oʻquvchilarda ijodiy fikrlash, tanqidiy yondashuv, masʼuliyat, tashabbuskorlik va hamkorlikda ishlash koʻnikmalari shakllana boshlaydi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni joriy etishda bir qator muhim omillar – pedagoglarning metodik tayyorgarligi, oʻquv-uslubiy resurslarning mavjudligi, dars mashgʻulotlarining moslashuvchan tuzilishi va rahbariyatning yangilikka boʻlgan ochiqqligi – hal qiluvchi rol oʻynashi aniqlashtirildi. Ushbu omillar kompleks tarzda inobatga olingan holda, innovatsion metodlar asosida tashkil etilgan taʼlim jarayoni eng yaxshi natijalarga erishish imkonini beradi.

Umuman olganda, innovatsion pedagogik texnologiyalarni taʼlim jarayonida qoʻllash quyidagi ustunliklarni taʼminlashi mumkin:

- oʻquvchilarning darsga boʻlgan qiziqishi ortadi;
- oʻzlashtirish darajasi oshadi;
- shaxsiy va kasbiy kompetensiyalar shakllanadi;
- oʻquv jarayoni mazmunli va samarali tashkil etiladi;
- taʼlim sifati va natijadorligi yuqorilaydi.

Shunday ekan, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish har bir pedagog oldida turgan dolzarb vazifa boʻlib, bu yoʻnalishda tizimli oʻrganish, tajriba almashish va doimiy izlanishlar olib borish bugungi taʼlim taraqqiyotining muhim talabi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, N. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning taʼlim jarayonidagi oʻrni. Toshkent: "Tafakkur" nashriyoti, 2019.
2. Boboev, S. Taʼlim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qoʻllash metodikasi. Toshkent: Oʻzbekiston Respublikasi Xalq taʼlimi vazirligi nashri, 2020.
3. Karimova, D. Pedagogik innovatsiyalar: nazariya va amaliyot. Toshkent: Oʻqituvchi, 2021.
4. Mirzayev, A. Innovatsion taʼlim texnologiyalari va ularning samaradorligi. Toshkent: Ilm-fan, 2018.
5. Rustamov, J. Taʼlimda interfaol metodlarni qoʻllashning amaliy asoslari. Toshkent: "Fan va taʼlim" nashriyoti, 2022.
6. Shamsiyev, T. Pedagogik texnologiyalar: konseptual asoslar va rivojlanish yoʻllari. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2017.
7. UNESCO. Innovative Pedagogies for Learning. Paris: UNESCO Publishing, 2019.
8. Zokirov, M. Pedagogik texnologiyalar va yangi taʼlim paradigmasi. Toshkent: "Ziyo" nashriyoti, 2020.
9. Zakirova, N. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining taʼlim jarayonidagi oʻrni va imkoniyatlari. Pedagogika ilmiy jurnali, 3(45), 58-64, 2021.